

Örsi Julianna

Kolozsvári iskolai és családi kötődés a kunsági értelmiség életpályájában

Tudománytörténeti kutatásaim közben figyeltem fel arra a jelenségre, hogy kunsági tudósaink a 19–20. század fordulóján Kolozsvárott jártak egyetemre egy-két szemeszter erejéig vagy ott is végezték tanulmányaikat. Másokat az ősök, a rokonság, a családi kötődés fűzött Erdélyhez. Álljon itt mindjárt az elején erre néhány példa.

Családkutatásaim során több olyan adattal találkoztam, hogy a család 16–17. századi őse Erdélyben élt. Ő a nemességszerző, az ősfán ő a kiindulópont. Így volt ez a kiskunhalasi Gyárfás családban, vagy a karcai Györffy családban is. Györffy István néprajztudós (1884–1939) megtalálta az eredeti okiratot, mely szerint előde, máramarosszigeti lakos Györffy György 1613-ban kapott nemesi levelet (Örsi 2015a: 24, 34, 35). A kiskunhalasi Gyárfás István történetszerző (1822–1883) nagyapja, Gyárfás István a madéfalvi veszedelemkor mint székelyudvarhelyi diák menekült és lett sárospataki diák Györkei néven (Örsi 2014: 57). A lécfalvy Gyárfások 1609-ben és 1621-ben kaptak adománylevelet (Örsi 2014: 66–67). Arról a családról van szó, amely tagjainak halotti címere most is ott van a kolozsvári Farkas utcai református templomban.

Írásom témája ezúttal azonban a Kolozsvárott folyó egyetemi oktatás. Nem kívánok az egyetem részletes történetével foglalkozni, hiszen azt már többen megtették (Kokoly 2015, Gaal 2001). Különösképpen azon, a Nagy-kunságból származó hallgatók életrajzához kívánok adalékokkal hozzájárulni, akik letették kézjegyüket a néprajztudományban, a genealógiai kutatásban vagy a kisebbségi sorban élő református gyülekezetek lelkeseként adtak példát.

Györfly István (1884–1939)

Selmezi Kovács Attilától, Györfly István biográfusától tudjuk, hogy Györfly István a kolozsvári egyetemen kezdte meg tanulmányait, majd átment a pesti egyetemre (Selmezi Kovács 1981: 11) Ennek eredeti dokumentumát a közelmúltban megtaláltam a Kolozsvári Állami Levéltárban a Kolozsvári Egyetemről Eltávozottak nyilvántartásában. A karcagi Stephanus Györfly eltávozási bizonyítványát az 1904/5-ös tanévről a Kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Matematika Természettudományi Karának adatai alapján állították ki 1905. szeptember 30-án, mely szerint 1904. június 25-én a késmárki ág. ev. gimnáziumban érettségizett, majd Kolozsváron az 1904/5-ös tanévben két szemesztert sikeresen befejezett.¹ Ebben az időszakban járt erre az egyetemre a kunhegyesi Zsigmond Ferenc matematikus, Visky Károly néprajzkutató, akikkel bizonyára ismerték egymást. Ők az 1904/5-ös és az 1906/7-es tanévben abszolváltak.² Györfly és Visky között az egyetemen kialakult barátság egy életre szóló és munkakapcsolattá vált.

Az egyetemi anyagokból úgy tűnik, hogy a század elején szokásban volt, hogy egy-két szemesztert a kolozsvári egyetemen tanuljanak a fiatalok, majd eltávoztak más egyetemre. Ennek okát Szigeti Jenő azzal magyarázta, hogy a Kolozsvári Egyetem liberálisabb szellemű volt abban a korban, mint például a debreceni Református Teológiai Főiskola³ Az 1903–1906 közötti időszakból kiírtam a Kolozsvári Egyetemen távozási bizonyítványt nyert, Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei lakos diákok nevét. Íme a lista:

Jogi kar: 1903/4-es tanév: Horváth Julium – Jászberény, Horváth Ferenc – Jászberény, Lukács Imre – Törökszentmiklós, Nagy János – Mezőtúr. 1904/1905-ös tanév: Karczag Pál – Karczag, Szekeres Julian – Mezőtúr, Grófi Ignác – Tiszabó, Óz János – Törökszentmiklós, Csillag Augenium – Túrkeve, Angyal Colonanum – Jászberény, Petes Kecskeméti – Jászárokszállás. 1905/6-os tanév: Ács Albert – Túrkeve, Kis Sándor – Kisújszállás,

¹ Kolozsvári Állami Levéltár, Kolozsvári Egyetem iratai. 69. Certificate de retragere. 12-1904/5.

² Kolozsvári Állami Levéltár, Kolozsvári Egyetem iratai. 72. Certificate de absolvire. 1904/5, 1906/7.

³ Ezzel kapcsolatos véleményét 2015-ben Pápán, a Doktorok Kollégiumán tartott előadásom kapcsán fejtette ki.

Kemény Maximiliám – Kisújszállás, Brünauer András – Jászberény, Pénzes Sándor – Jászberény, Hajdu Dezső – Jászberény, Neumann Henrik – Mezőtúr, Láncki Sándor – Szolnok, Vadász Károly – Túrkeve, Nánássy János – Túrkeve.

Bölcsészettudományi kar: 1903/4-es tanév: Vajticzky Emanuelem – Kenderes.

Matematika és természettudomány kar: 1904/5-ös tanév: Györfi István – Karcag. 1905/6-os tanév: Bordács Máttyás – Mezőtúr.

További nevekkel is találkoztam egy másik listában az 1906–1908 közötti tanévekből:⁴

Jogi kar: 1906/7-es tanév: Szabó Ludivicum – Kunhegyes. 1907/8-as tanév: Kövér Vladimir – Martfű, Kövér Aladár – Martfű, Kajzler András – Kisújszállás, Grünbauer Imre – Jászsalsószentgyörgy, Csekey István – Szolnok.

Orvostudományi kar: 1906/7-es tanév: Olé József – Fegyvernek. 1907/8-as tanév: Schneiner Tibor – Kunmadaras.

Bölcsészettudományi kar: 1907/8: Kékesy Tibor – Tiszafüred.

A névsort bizonyára lehetne tovább bővíteni, kiegészíteni a korábbi és a későbbi évekre vonatkozólag is. Azt ugyan nem tudom, hogy az itt felsorolt 34 név soknak vagy kevésnek számít-e a kolozsvári egyetem hallgatóinak összlétszámához mérten, de Jász-Nagykun-Szolnok megye mezővárosaiban minden bizonnyal szerepe volt az értelmiség 20. századi arculatában. Ugyancsak további helytörténeti kutatás derítheti ki, hogy hol folytatták tanulmányaikat, illetve hogy milyen pályán, hol dolgoztak, éltek ezek a fiatalok a későbbiekben. Példaként e szereplők közül néhányról a következő adatokat oszthatom meg az olvasókkal. A túrkevei Nánássy családokról közismert, hogy Nánássy János (1825–1888) Túrkeve első polgármestere volt 1872–1876 között.⁵ Leszármazottja (az egyik unokája) lehet az itt szereplő Nánássy János. A másik fia, Nánássy Endre ügyvéd (1861–1829) is Kolozsváron járt egyetemre.

Ács Albert (poklostelki) családja erdélyi nemes elődöket tartott számon. A jogot Budapesten és Kolozsváron végezte, 1908-tól bírói és ügyé-

⁴ Kolozsvári Állami Levéltár, Kolozsvári Egyetem Iratai 77. Certificate de plecare eliberate de fac. juri-dico-politica. 1906/7–1909/10.

⁵ A Nánássy családfát lásd Talpalló 2010: 392–393; Nánássy Endre rövid életrajza uo. 266.

szi pályán dolgozott 1926-ban történő nyugdíjazásáig.⁶ A család Túrkevére és Kuncsorbára az 1880-as években került. Túrkevéren az Ács-tanya ma is őrzi az emléküket.

Az ugyancsak túrkevei Vadász családról ismert, hogy gyöngyöshalászi Vadász néven a genealógiájuk szerepel Jász-Nagykun-Szolnok vármegye nemes családjai között (Orosz 1906: 302–303). Egyik elődük a Jászságból került Túrkevére. Több generáción át jegyzők voltak. Az itt szereplő Vadász Károly (1886–1935) 1908-ban végzett a kolozsvári egyetem jogi karán. A foglalkozási ranglétrán 1920-ban jutott legmagasabbra, Jász-Nagykun-Szolnok vármegye főjegyzője lett (Bojtos 2015: 7). Testvére, Pál (1883–1948) is Kolozsvárott végezte a jogot 1906-ban. Testvérével, Károllyal együtt 555 kataszteri hold földön gazdálkodtak a túrkevei, gyomai és a dévaványai határban. Így megengedhette magának, hogy életét a történeti és genealógiai kutatásnak szentelje (lásd Örsi 2013: 28–29). 1917-ben Jász-Nagykun-Szolnok vármegye tiszteletbeli levéltárosának, majd 1925-ben tiszteletbeli főlevéltárosának választották. Bizonyára nem járok messze az igazságtól, ha azt feltételezem, hogy a genealógiai kutatásokhoz indíttatást, módszert éppen Kolozsváron kapott. Ebben az időszakban – 1903-tól – ugyanis Kolozsváron jelentették meg a *Genealógiai Füzeteket*, melynek szerkesztői Kelemen Lajos, ifj. Biás István, Sándor Imre és Köblös Zoltán voltak. Különösen Kelemen Lajos útmutatása volt hatással az ifjú Györffyre, aki a történeti forrásokra, köztük az összeírásokra hívta fel a figyelmét. Györffy István is itt kutatta ki az első Györffi családi címerlevelet és közölte le ebben a periodikában más, egyéb armálissal együtt (Györffy 1910b: 85, 1906: 26–30, 84–87). A saját családja történetének kutatását is 1910 körül végezte. Ezt őrzi az 1915-ben rajzolt Györffy család nemesi címere és hátulján a dedukció, melyet 2014-ig Tőkés Béla őrzött. Másolatát azonban a Györffy emlékülésre elküldte, melyet közöltünk is (Örsi 2015a: 24, 25, 34). Györffy István az apai nagyanya (Keszi Hajdu) családjának történetét is megírta és ez litografált kéziratban megmaradt 1916-ból.⁷ Egyéb történelmi dokumentumokra is kiterjedt a figyelme. Belső-Szolnok megye, Doboka megye és Csík-Gyergyó-Háromszék 17. század eleji lustráit is közli (Györffy 1908a: 14–15, 1908b: 16–17, 1913: 49–54, 95–99, 120–132). Az Erdélyi Múzeumban őrzött összeírások mellett szor-

⁶ Scheftsik 1935: 182, Adattár: 198.

⁷ Györffy 1916. Lásd még: Örsi 2015a: 25, 26, 36.

galmasan tanulmányozta a Jászkunság, azon belül is a nagykunsági városi levéltárakat. Előbb közreadta a Jászkunság nemességének összeírását az 1699-es és 1720-as évekből (Györffy 1907a: 55–56, 1907b: 102–103). Kézbe vette a tanácsi jegyzőkönyveket, amelyekből intézkedéseket, bűnügyeket, határpereket és egyéb, a népéletre vonatkozó adatokat ismert meg. Mindez hozzájárult a történeti-néprajzi szemlélete kialakulásához.

Bár Györffy eltávozott a kolozsvári egyetemről, de a kapcsolatot továbbra is tartotta egykori tanáraival, barátaival. 1910 tavaszán itt doktorált. A nagykun tanya volt az értekezése témája (Györffy 1910a, 1942: 112–132). 1910. június 26-án Kolozsvárott avatták doktornak (Selmezi Kovács 1981: 14).

Györffy István magánéletében is jelentős szerepe volt Erdélynek.⁸ Kolozsvárra Tőkés Andrással, elemi iskolai barátjával és osztálytársával együtt mentek, eredetileg a teológiára. Még legációban is együtt voltak Szucságon, ahol megismerte Papp Annát, akivel 1910-ben házasságot kötött. Kisbácsban volt a polgári esketésük és Mérán az egyházi.⁹ Bizonyára még egyetemista korában megismerte Bácsy Gyula gyomai születésű diákot, aki ugyancsak Kolozsváron végzett a Teológián 1896-ban,¹⁰ és utána Mérán szolgált. Tőkés András visszaemlékezése szerint diákkorukban a karcagi fiatalok összetartottak. Gyakran összegyűltek Bácsy Gyula mérari lelkész parókiáján.¹¹ A lelkész ugyan 1910-ben elkerült Detrehembe, de visszajött Györffy István és Papp Anna esketésére.

Ezekben az években Györffy István rendszeresen járt Erdélybe. Gyűjtőútja a Fekete-Körös völgybe vezetett, ahonnan 200 tárgyat és 274 db fotót haza is hozott, és mindez bekerült a budapesti Néprajzi Múzeumba. Ennek feldolgozására és bemutatására Granasztói Péter és munkatársai (Gebauer Hanga, Katona Edit) vállalkoztak és megszületett az „Erdélyen innen – Alföldön túl. A Fekete-Körös völgye a századfordulón” című kiállítás (Lásd Granasztói 2015: 50–72). Az 1910-es években tett gyűjtőútja és itt végzett kutatása alapján több cikket is publikált a korabeli folyóiratokban a Fekete-

⁸ Györffy István életéről lásd részletesebben Örsi 2015a: 23–43.

⁹ Az anyakönyvi adatok felkutatását Keszeg Vilmosnak köszönöm.

¹⁰ Bácsy Gyula neve elsőként van bejegyezve a Kolozsvári Teológia Aranykönyvébe, a végzett lelkészek névsorába. Lásd még *Lelképásztorok betűrendes névmutatója* (1896–2005). A kimutatást Sógör Árpádnak köszönöm. Megjegyzem, Bácsi Gyula neve hol i-vel, hol y-nal szerepel.

¹¹ Bácsi Gyula ugyancsak kolozsvári teológus-hallgató volt. Gyomán született. Györffy István 1910-ben kötött házasságát is ő áldotta meg Mérán 1910-ben.

te-Körös völgyi magyarságról (település, építkezés, népesedési és nemzeti-ségi viszonyok, viselet), melyek később egybeszerkesztve önálló kötetként is megjelentek (Györffy 1986). A család olyannyira tartotta a kapcsolatot Kalotaszeggel, hogy fiuk, Györffy György, az ismert történész is Szucságon született. A kalotaszegiek is napjainkig számon tartják őket (Antal–Lázár 2015).

Gaál László (1891–1964)

Gaál László sikeres érettségi után 1909 szeptemberétől a Kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem görög–latin szakos bölcsészhallgatójaként folytatta a tanulmányait, amelyeket sikeresen be is fejezett 1913-ban¹² Mivel a leckekönyvét a család megőrizte, így tanulmányairól, tanáraitól bővebb információ is a rendelkezésünkre áll. A kolozsvári egyetemen elsősorban a klasszika-filológia tudományokkal (nyelv, irodalom, művészet, filozófia) ismerkedett meg. A legnagyobb hatással Csengeri János és Némethy Géza volt rá, akik a görög és római kor klasszikusait ismertették meg vele. A legtöbb kurzust náluk hallgatta. Csengery megismertette vele a gimnázium görög és a latin tanítási tervét és módszerét is. Rajtuk kívül hallgatta még Zolnay Gyula (magyar és finnugor nyelv), Dézsi Lajos (magyar irodalom), Erdélyi László (magyar társadalomtörténet, törvényhozás), Szádeczky Lajos (Magyarország története a 18–19. században), Böhm Károly (ókori filozófia, logika), Pauler Ákos (etika, filozófia) előadásait. Ugyancsak tanította Schneller István (neveléstörténet, didaktika, pedagógia), Pósta Béla, Buday Árpád, Boros Gábor. Az olasz nyelvet Cs. Papp Istvántól, a franciát Polak Gastontól, a németet Goekler Lajostól sajátította el. A vizsgáit jeles, kitűnő, igen szorgalmas, dicséretes eredménnyel tette le. Csengery 1912/13-ban megjegyzi, hogy jutalmat is kapott. (Az utolsó évben szinte csak Csengeryt hallgatta.) A végbizonyítványt a dékán 1913. június 13-án állította ki.¹³

A tanári szakvizsgát görög–latin–filozófia szakokból kitüntetéssel tette le. Gaál László tehát 1913-ban sikeresen elvégezte az egyetemet Kolozsváron. Ugyanabban az évben megszerezte a filozófia doktorátust summa

¹² A kolozsvári magyar kir. Ferencz József Tudományegyetem rendes hallgatójaként a bölcsészettudomány és történelem karra lépett be 1909. szeptember 11-én. (A leckekönyv adata.)

¹³ A leckekönyv a család tulajdonában van.

cum laude minősítéssel. *Még mondták is a tanárok, hogy lassítson, mert az egészsége rovására megy az egymás utáni sok vizsga. De hát igyekezett haza, minél hamarabb haza kerülni – ez volt a gondolata. Még egy nagy szerencse volt ebben az évben. A nagykőrösi gimnázium felkereste a kolozsvári egyetemet, hogy ajánljanak nekik egy újonnan végző tanár-embert, aki görög–latin szakos. Rögtön nagyapára gondoltak és szóltak neki. Persze, hogy elfogadta. Előtte azonban hazajött Karcagra és 1914. március 14-én megesküdtek nagymamával. Már szeptember elsején úgy jelentkezett, mint nős ember és elfoglalta az első állását.¹⁴ Később, 1928-ban Karcagra került, ahol a nagynevű Nagykun Gimnázium igazgatótanáraként dolgozott több évtizedig.¹⁵ Nyugdíjazása után lett egyetemi tanár Budapesten, majd Debrecenben az újonnan alakult Klasszika–Filológia Tanszék első professzora. Klasszika-filológusként, iranistaként, fordítóként és latin nyelvtankönyv-íróként egyaránt számon tartják.¹⁶*

Tőkés András (1883–1983)

András 1883-ban egy tősgyökeres karcagi családban Tőkés András és Kun Erzsébet frigyéből született elsőszülöttként. Már iskolás korukban megismerték egymást Györfly Istvánnal. Diákkorukban nagy utakat tettek meg gyalogszerrel, így fedezve fel Magyarország tájait Késmárktól, Poprádtól, Bécsen át Fiuméig. Mindketten beiratkoztak a kolozsvári egyetemre. Györfly 1905-ben két szemeszter után átjelentkezett a pesti egyetemre. Tőkés András először a filozófia karra iratkozott be, majd a karcagi teológia hallgatók rábeszélésére szakot változtatott (Tőkés 1976: 74–75). 1903-ban jegyezték be a Kolozsvári Egyetem Teológia Karának matrikulájába, tanulmányait 1907-ben fejezte be.¹⁷ A kolozsvári állami és egyházi levéltá-

¹⁴ Glatz Györgyné visszaemlékezése, 2014; Örsi Julianna interjúja (kézirat). Dokumentum: Karcagi házassági anyakönyvi bejegyzés az adott dátumnál. Tanúk: Hemző Lajos és dr. Zsigmond Ferenc tanárok.

¹⁵ Gaál László életútjáról lásd részletesebben Örsi 2015b: 345–362

¹⁶ Gaál László életpályájáról részletesebben lásd Gesztelyi 2015: 363–373 ; Sárközy 2015: 374–386

¹⁷ A Kolozsvárott végzett lelkészek névsorát Sógor Árpádnak (Kolozsvári Protestáns Teológia) köszönöm. A Kolozsvári Teológia eredeti Aranykönyvét Sipos Gábor főlevéltáros biztosította rendelkezésemre.

rakban őrzött iskolai dokumentumok igazolják, hogy a 20. század elején jó néhány nagykunsági fiatal folytatott tanulmányokat Kolozsvárott¹⁸ Először a mezősegi Aranyosegerbegyre, majd Kalotaszegre került lelkésznek (Szucság) 1910–1927 között, majd 1927–1937 között Detrehemben szolgált.¹⁹ Azután Magyarpalatkán tett eleget lelkészi hivatásának. Nyugdíjas korában 1949-től az értarcsai gyülekezet pásztorlását végezte 1958. augusztus 1-ig (Kulcsár 2013). Még nyugdíjas korában is a gyülekezetéért dolgozott. Új toronysisakot készíttettek a templomra. A munka befejezése azonban már Kulcsár Árpád lelkészre hárult. Koporsóját 1983. október 27-én sok tisztelője és a gyülekezet kíséretében ökrösszekér vitte a templom cinterméből az értarcsai temetőbe.

Négy gyermeküket szeretettel és példamutatással nevelték. Két fia követte az apát, Béla és Elek papi pályára ment. Mária leánya pedig lelkészhez ment férjhez. Egyedül az elsőszülött fiú, András (1910–1953) választott polgári foglalkozást, műszerész lett. Nehézgépkezelőként az Al-Dunánál vállalt munkát, hogy megszabaduljon a megbélyegzettségtől.

Elek (1917–1975) Aranyosgyéresen született mint a család legkisebb gyermeke. Kutatásunk jelen fázisában csak annyit tudunk róla, hogy ő is református lelkész lett 1941-ben.²⁰ Magyarvécsen, Rákoson, Kolozsváron, Tacson, Középlakon, Széken, Szapárfalván szolgált. Őt is meghurcolták. Mint rabot ugyancsak az Al-Duna építéséhez vitték. A felesége Pura Maria (lugosi) román tanítónő volt.²¹ Őt gyermekük született. Talán Szapárfalván (Bánság) halt meg.²² Közülük az ugyancsak Elek névre keresztelt gyermek Kolozsváron járt középiskolába, a nagyszüleitől, majd a Babeş–Bolyai Egyetemen angol–orosz szakos diplomát szerzett 1979-ben. Tanított Lugoson, Buzában, Mérán, majd Kolozsváron. A rendszerváltás után magyar szakos tanfelügyelő lett, majd az Erdélyi Református Püspökség tanügyi tanácsosa. A Vallásügyi Államtitkárságon is képviselte a

¹⁸ Erre már utaltam írásom elején.

¹⁹ Tőkés András életének állomásait pontosította Hermán M. János (Hermán M. 2015). Detrehemtelep a 19–20. század fordulóján telepések által létrehozott falu, Felsődetrehem telepe (Keszeg 2004).

²⁰ Az adatot Sógor Árpádnak, a Kolozsvári Protestáns Teológia ifjúsági lelkészének köszönöm.

²¹ 1947-ben esküdtek. Apósa Pura György görögkeleti lelképásztor, anyósa Móricz Júlia volt.

²² Az életrajzi adatokat Tőkés Hunor sztánai lelkésznek köszönöm.

magyarság ügyeit. Életének utolsó állomása a kolozsvári Báthory István Líceum, amelynek igazgatója volt 2009-ben bekövetkezett haláláig.

Béla (1912–1961) Aranyosegerbegen született. Az elemi és középiskolai évei után a Kolozsvári Teológiára iratkozott be. Tőkés András második gyermeke tehát a papi hivatást választotta. Másodéves korában Konfucius, Buddha és Zarathustra tanait hasonlította össze kispapi dolgozatában (Tőkés 1932). Záróvizsga dolgozatként a római katolikus egyház kegyelemtanának református kritikáját végezte el 1934-ben (Tőkés 1934). Dolgozatainak bírálója és egyben a meghatározó tanáregyénisége nagytiszteletű Tavasz Sándor professzor volt. 1936–1937-ben a baseli egyetem hallgatója volt (Hermán M. 2015: 4)²³ Tőkés Béla állomáshelyei: Kolozsvár, Temesvár. 1955–1961 között Nagybányán az alsóvárosi gyülekezetben szolgált. Papeányt (Vadai Ilona) vett feleségül.²⁴ Három gyermekük született, akik a festőművész, védőnő és közgazdász pályát választották. Unokái közül az egyik fogorvos, a másik református lelkész lett. Papp Hunor a kalotaszegi Sztánán küzd a magyarság megmaradásáért és nagyapja mártíromságának elismertetéséért. Tőkés Béla ugyanis – mint a család több tagja – a román titkosszolgálat által megfigyeltek között volt. A rendszeres zaklatás áldozata lett 1961-ben.²⁵

Mária (1913–2004) Aranyosegerbegen született. Felsődetrehebben konfirmált 1928-ban. Elemi iskoláit befejezve a karcagi gimnáziumban folytatta tanulmányait. A nagynénjétől járt iskolába. 1932-ben érettségizett, majd az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Tanodába járt kézimunkát és divattervezést tanulni²⁶ 1936-ban Detrehemtelepen kötött házasságot Sass Kálmán lelkéssel.²⁷

Sass Kálmán (1904–1958) az érmelléki Gálospetriben született. A kolozsvári teológián 1928-ban végzett.²⁸ Négy féleven át (1929–1931) Baselen és Zürichben ösztöndíjasként bővítette ismereteit. Itt ismerkedett meg a svájci kantonális modellel, amely az erdélyi magyarság számára jár-

²³ Megjegyzem, hogy az idézett cikk 12. jegyzetpontja Sass Kálmáné Tőkés Mária tesztvéreire vonatkozik.

²⁴ (Apósa szolgált Élesden, Törökszentmiklóson.)

²⁵ Tőkés Béláról részletesen Hermán M. János ír (Lásd Hermán M. é. n.).

²⁶ A mai Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, jogelőde a korábbi Iparművészeti Főiskola.

²⁷ Az állami házasságkötés időpontja: Detrehemtelep, 1936. május 19. Lásd Hermán M. 2015: 11., 14. jegyzetpont.

²⁸ Az adatot Sógor Árpád bocsátotta rendelkezésemre.

ható út lett volna, ha a történelmi helyzet megengedte volna.²⁹ Hazatérve Sulyok István, Nagyvárad első püspökének segédlelkészeként és titkáráként szolgált. Ezután Mezőtelegden végzett lelkési szolgálatot (1932–1935). Elindult a tudósi pályán. Megírta a község történetét (Sass 1935). A mezőtelegdi iskolázást bemutató tanulmányának címe figyelmeztetés: *Elvész a nép, mely tudomány nélkül való*. Kiadott egy református kátét is. A román hatóságok felfigyeltek rá, fél évre bebörtönözték, majd 1939. december 21-én kitoloncolták az országból.³⁰ A család (felesége és első gyermeke) a túrkevei nagymamához ment. Itt született meg a második gyermek (Hermán M. 2015: 10–11). Ők azonban hamarosan visszatértek Érmihályfalvára. A lelkész egy rövid ideig a Budapest-Fasori Gyülekezetben szolgált, majd amint lehetőség adódott, ismét visszatért az Érmellékre. Emberbaráti segítőkészsége megmutatkozott cselekedeteiben. A háború idején bújtatta Maléter Pált, a hazafelé tartó hadifoglyok ellátását biztosította, a nagy romániai éhínség idején megszervezte az éhező gyermekek befogadását. Az érmihályfalvai református egyház lelkészeként (1936–1957) gondoskodott a falu fejlesztéséről (Országos Nép- és Családvédelmi Alap–ONCSA-házak, imaház építés, iskolaalapítás) és a gyülekezeti élet pezsdítéséről (Ifjúsági Szövetség, Nőszövetség). 1956 eseményei végletesen rányomták bélyegüket a családra. A családfőt 1957-ben letartóztatták és számosújvári börtönbe vitték, ahol kegyetlen kihallgatások után 1958. december 2-án kivégezték (Hermán M. 2015: 15–16).

E tragikus sorsú család életéről részben már jelentek meg tudományos írások (Hermán M. 2015; Hermán M. é.n.) és visszaemlékezések (Papp é.n., Gazda–Tófalvi 1994) Magyarországon és külföldön is. Én magam is kutatom, publikálom annak minden részletét, hiszen a kommunista hatalom mártírjainak sorsa intő példa lehet, ugyanakkor példa a kisebbségben élő papcsaládok mintaadása.³¹

²⁹ A Romániától való elszakadási tervet 1956-ban az érmihályfalvi csoport zászlajára tűzte. Ennek alapján Sass Kálmánt mint zászlóvivőt 1957-ben hazaárulással vádolták meg és 1958-ban kivégezték. Erről részletesebben lásd Tófalvi 2007.

³⁰ Sass Kálmán meghurcoltatásairól részletesebben lásd Papp é.n. 129–132.

³¹ Örsi Julianna: *Presztízs és mintaadás a református lelkész családokban* című előadás a Doktorok Kollégiuma pápai ülésén, elhangzott 2015 júliusában. Örsi Julianna: *Református lelkészcsaládok mintaadása a kisebbségi közösségekben* című előadás, elhangzott 2015 októberében a Kiss Lajos Néprajzi Társaság konferenciáján Magyarokánzsán.

Irodalom

- ANTAL Anikó – LÁZÁR Lehel (szerk.)
2015 *Szucság és a Györffy család*. Archivum Kulturális Alapítvány, Kolozsvár
- BOJTOS Gábor
2015 Gyöngyös-Halászi dr. Vadász Károly „Az aranytollú főjegyző.” *Túrkeve Újság* XXVII. 7. 2015. június 7.
- GAAL György
2001 *Egyetem a Farkas utcában. A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem előzményei, korszakai és vonzatai*. Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, Kolozsvár
- GAZDA József – TÓFALVI Zoltán
1994 *Kövek egy siratófalhoz*. Erdélyi Könyv Egylet, Stockholm
- GESZTELYI Tamás
2015 Gaál László a klasszika-filológus. In: Örsi Julianna (szerk.): *A Jászkunság tudósai 2*. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület, Szolnok, 363–373.
- GRANASZTÓI Péter
2015 Biharlonkától A magyarság néprajzáig. Györffy István és a Fekete-Körös völgyi gyűjtés. In: Örsi Julianna (szerk.): *A Jászkunság tudósai 2*. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület, Szolnok, 50–72.
- GYÖRFFY István
1906 Vármegyék és városok levéltáraiban őrzött armálisok 1790–1816. *Genealógiai Füzetek* IV. (1–2) 26–30, 84–87.
1907a A Jászkunság nemessége 1699. *Genealógiai Füzetek* V. (6) 55–56.
1907b A Jászkunság nemessége 1720-ban. *Genealógiai Füzetek* V. (11–12) 102–103.
1908a Belső-Szolnok megye 1600. évi lustrája. *Genealógiai Füzetek* VI (1) 14–15.
1908b Belső-Szolnok megye 1600. évi lustrája. *Genealógiai Füzetek* VI (1) 16–17.
1910a A nagykun tanya. *Néprajzi Értesítő* XI. (3–4) 129–148.
1910b Czímerlevelek 1551–1620. *Genealógiai Füzetek* VIII. (1) 85.
1913 Csík-Gyergyó-Kászsónszék 1614. évi lustrája 1–3. rész. *Genealógiai Füzetek* XI. (2) 49–54., (3) 95–99., (4) 120–132.

- 1916 *Adatok a Keszi Hajdu család történetéhez*. Kézirat. Budapest
- 1942 A nagykun tanya. In: Uő: *Magyar nép – magyar föld*. Turul Kiadás, Budapest, 112–132.
- 1986 *A Fekete-Körös völgyi magyarság*. Európa Könyvkiadó, Budapest
HERMÁN M. János
- 2015 *Sass Kálmánné, a csendes erő megtestesítője*. <http://ermellek.blogspot.ro/2014/10/sass-kalmanne-csendes-ero-megtestesitoje.html> (Letöltés: 2015. 12. 15.)
- é.n. *Tőkés Béla életrajzi hagyatéka Végváron*. Kézirat.
KESZEG Vilmos
- 2004 *Detrehemtelep. Adatok Detrehemtelep történetéhez*. Hiperborea Kiadó, Torda
- KOKOLY Zsolt
- 2015 *A kolozsvári (magyar) jogászképzés történetének rövid áttekintése*. <http://www.academia.edu.hu> (Letöltés ideje: 2015. 11. 29.)
- KULCSÁR Árpád
- 2013 *Tőkés András lelkipásztor életútja*. ermellek.blogspot.com/2013/02/tokes-andras-lelkipasztor-eletutja.html (Letöltés ideje: 2015. 06. 10.)
- OROSZ Ernő
- 1906 *Heves és Külső-Szolnok egyesült vármegyék nemes családjai*. Eger
ÖRSI Julianna
- 2013 A családkutatás alapjai – nagykunsgai adatok tükrében In: Örsi Julianna (szerk.): *Alföldi családtörténetek*. (Alföldi Könyvtéka, 9.) Túrkevei Kulturális Egyesület–Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület, Túrkeve, 28–29.
- 2014 Gyárfás István családtörténeti kutatásai In: Örsi Julianna (szerk.): *A Jászkunság tudósai 1*. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület, Szolnok, 55–70.
- 2015a Györffy István kapcsolatrendszere az újabb dokumentumok tükrében. In: Örsi Julianna (szerk.): *A Jászkunság tudósai 2*. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület, Szolnok, 23–43.
- 2015b Gaál László és karcagi környezete. In: Örsi Julianna (szerk.): *A Jászkunság tudósai 2*. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület, Szolnok, 345–362.
- PAPP Vilmos
- é.n. *Negyvenegy prédikátor*. Budapest
SASS Kálmán
- 1935 *Tileagd (Mezőtelegd) története különös tekintettel egyházaira*. Oradea

SÁRKÖZY Miklós

2015 Gaál László, az iranista. In: Örsi Julianna (szerk.): *A Jászkunság tudósai 2.* Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület, Szolnok, 374–386.

SCHEFTSIK György (szerk.)

1935 *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye múltja és jelene.* Pécs

SELMECZI KOVÁCS Attila

1981 *Györffy István.* (A magyar nép tudósai) Akadémiai Kiadó, Budapest

TALPALLÓ Piroska

2010 *Túrkevei képes ki kicsoda 2.* Szerzői kiadás, Túrkeve

TÓFALVI Zoltán

2007 *Kelet Svájc és Sass Kálmán mártíromsága 1–2.* www.kronika.ro/szempont/kelet_svajca_es_sass_kalman_martiromsaga (Letöltés: 2015. 06. 29.)

TŐKÉS András

1976 „Én vén diák, szívem felemelem ...” Lejegyezte Szalai Istvánné. In: szalai Istvánné (szerk.). *A karcagi Gábor Áron Gimnázium és Egészségügyi Szakközépiskola Jubileumi Évkönyve 1976.* Gábor Áron Gimnázium és Egészségügyi Szakközépiskola, Karcag, 74–75.

Levéltári, könyvtári dokumentumok

Kolozsvári Állami Levéltár, Kolozsvári Egyetem iratai. 69. Certificate de Retragere (Matematika–természettudományi kar) (Távozási bizonyítványok)

Kolozsvári Állami Levéltár, Kolozsvári Egyetem iratai. 72. Certificate de absolvire 1904/, 1906/7. (Végbizonyítványok)

Kolozsvári Állami Levéltár, Kolozsvári Egyetem Iratai 77. Certificate de plecare eliberate de fac. Juridico-politica 1906/7–1909/10. (Távozási bizonyítványok)

Erdélyi Református Egyházkerület Központi Gyűjtőlevéltára. Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet Aranykönyve

TŐKÉS Béla: *Konficius – Buddha – Zaratustra személyiségek összehasonlítása.* Alapvizsgai dolgozat. 1932. Május. Kézirat 56 p. Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet Könyvtára. Leltári szám: D 132.

TŐKÉS Béla: *A római katolikus egyház kegyelem-tana és református kritikája.* Kolozsvár, 1934. Kézirat. 74 p. Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet Könyvtára. Leltári szám: D 1145.

Képek

1. A kalotaszegi Papp család (Győrffy István felesége családja).
Kolozsvár, 1895

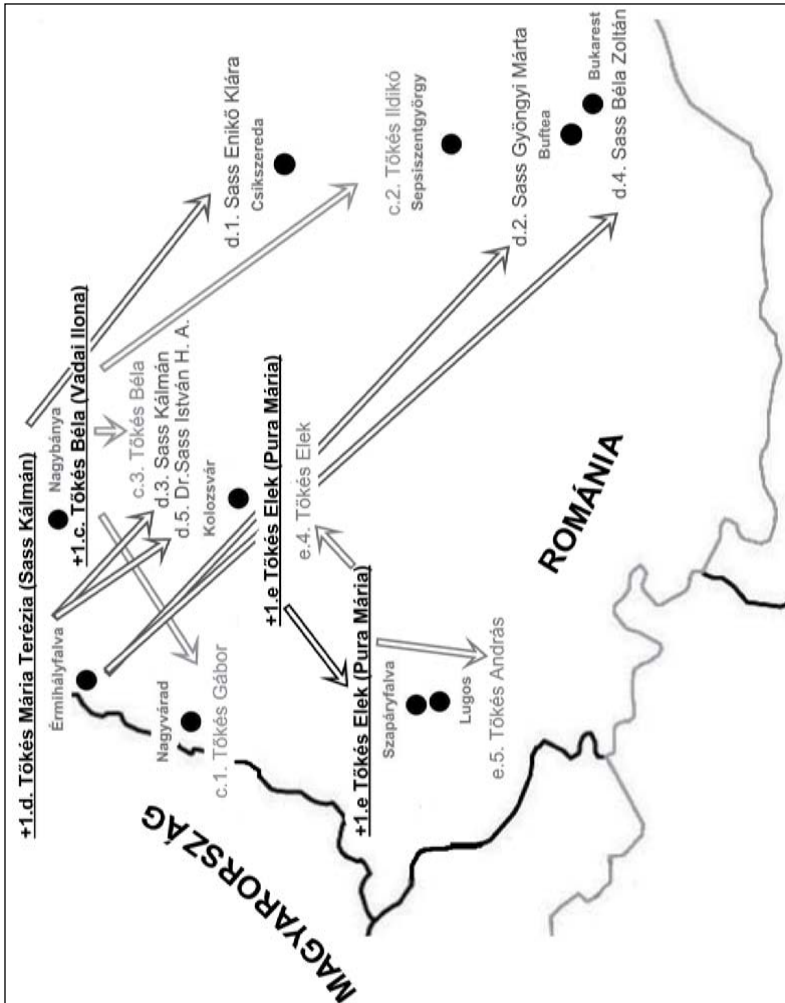
2. Győrffy István, Visky Károly és kutatótársaik. Budapest, é.n.
(Néprajzi Múzeum tulajdona)

3. Tőkés András református lelkész.
1970-es évek

4. A karcaziak látogatása Tőkés Andrásnál. Biharpüspöki, 1976

5. A Tökés család mobilitása. 20. század

Rolul relațiilor clujene educaționale și familiale în cariera unor intelectuali din Kunság

În lucrarea de față prezint influența Universității din Cluj la începutul secolului al XX-lea prin prisma carierei câtorva personalități cunoscute. Cel mai renumit dintre acestea ar fi etnograful István Györffy, originar din regiunea Nagykunság, cel care fusese student al universității doar timp de un an, însă s-a familiarizat cu metoda istorică-etnografică aici. Familia lui András Tótkés, originară din Karcag, este o familie de pastori reformați, care au reprezentat un exemplu de urmat pentru comunitatea lor trăind în minoritate.

The Role of Educational and Family Bonds to Cluj in the Career of the Intelligentsia from Kunság

In the present paper I present the influence of the University of Cluj at the beginning of the 20th century through some examples of well-known careers. The most important one was that of ethnographer István Györffy, coming from the Nagykunság region, who was a student of the university only for a year, but he discovered the methodology of historical ethnography right here. The family of András Tótkés, coming from Karcag, is a family of protestant priests, who stand as an example for their communities living in minority condition.